

DĀRGUMU MEDĪBAS

**Ordeņu bizness
Latvijā**

ČAVESA REVOLŪCIJA

**Vadonis aiziet,
nafta paliek**

**ZIRGU
GALAS
SKANDĀLA
MĀCĪBA**

Sestdiena

8.-14. MARTS, 2013

ITĀLU KULINĀRAIS KODS

**KĀPĒC
CILVĒKI,
PATEICOTIES
ĒDIENAM,
KĻŪST
LĀIMĪGI**

CEĻOJUMS

**KĀ ELVITU
RUKU
ĀFRIKAS
MĪLESTĪBA
KĒRA**

Ziedonis

**izglāba mūs
no kļūšanas par
zombijiem**

1933-2013

Parmezāns mātes piena vietā

Itālijā dzīvojošā **Jeļena Kostjukoviča** savā grāmatā šifrē itāļu kulināro kodu: kāpēc cilvēki, pateicoties ēdienam, ir laimīgi? Priekšvārdu viņas grāmatai rakstījis Umberto Eko, bet visgaršīgāko ēdienu bērnībā viņa baudījusi Latvijā

ĒDIENS VIENMĒR UZ MĒLES. «Jau tolaik, kad tikko apmetos Milānā, itāļu valodu pratu labi. Taču gadījās brīži, kad draugu saruna pēkšņi mainīja gultni un es vairs nespēju tai izsekot. Acumirkli klātesošie no filmas apspriešanas pārmetās uz sēņu gatavošanas veidu vai satriecošu olīveļļu, ko spiež kāds paziņa»

PIRMIE LATVIJAS IESPAIDI. Dubultos, Rakstnieku radošā nama pagalmā ar vecmāmiņu, rakstnieka Leonīda Volinska sievu

“ UMBERTO EKO INTERVIJĀS TEICIS NEPATIESĪBU — KA ESOT DEVIS JEĻENAI PADOMUS, KĀ PĀRTULKOT VIENU VAI OTRU DOMU

Solvita Smiļģe, foto – Matiss Markovskis

ES

neesmu itāliete, man uzvārds ir šausmīgs, itāļi to izrunāt nevar. Visi man teica: tu esi traka, ar tādu uzvārdu publicējot grāmatu par itāļu virtuvi! Ņem pseidonīmu. Bet kā es varu ņemt pseidonīmu, ja ar šo uzvārdu Itālijā strādāju jau 25 gadus, — tā par savas grāmatas *Kāpēc itāļiem patīk runāt par ēdienu* aizkulisēm stāsta tās autore Jeļena Kostjukoviča. Emigrante no Krievijas, filoloģe, Umberto Eko un citu itāļu autoru tulko-tāja krievu valodā, esejiste un Milānas uni-versitātes pasniedzēja.

Kostjukovičas grāmata tagad iznākusi arī latviski. Nepārprotiet — tā nav recepšu grāmata, nav arī dzīves stāsti, kas izstāstīti caur ēdienu. Tas ir kultūrvēsturisks, ģeogrā-fiski, lauksaimnieciski faktiem un li-terārām atsaucēm bagāts ceļvedis pa Itālijas reģioniem, kas izskaidro, kā radušies itāļu ēdieni, kāpēc to pagatavošanas veidi ir tieši tādi. Vai zinājāt, ka pica drīzāk ir Amerikas, nevis Itālijas simbols? Tikai pēc Otrā pasaules kara šis neapoliešu izgudrojums kopā ar

sabiedroto karakuģiem atgriezās vēsturis-kajā dzimtenē. Mūsdienās pica itāļiem ir brīvdienu ēdiens, baudāms ārpus mājas. Mājās to neviens necep, jo izcept jau var ti-kai malkas krāsnī. Mājās gatavo pastu, ko, starp citu, arī pašā Itālijā līdz pat XIX gs. sā-kumam sauca par *macaroni* — visus vei-dus. Grāmata varētu lieliski derēt cilvēkiem, kas zīdaiņa vecumā baroti ar auzu tumi, ne-vis *pappa salada*, kas bērnību nav pavadīju-ši, baudot Milānas risoto, kas nesaprot, kā-pēc kapučīno nedzer četros pēcpusdienā un parmezānu nekaisa uz zivs. Tā ir ļoti iz-glītojoša lasāmviela, lai nedomātu, nerunā-tu un nedarītu muļķības.

Marta sākumā autore bija Rīgā. Mēs ti-kāmies viesnīcā *Neiburgs*, un Jeļena caur lo-gu mēģināja saburtot Jaunielas plāksnīti pie pretējā nama sienas. Gribēja zināt, vai res-torāns *Pūt, vējiņi* vēl darbojas. Sen, bērnībā, viņa tur pirmoreiz dzīvē esot baudījusi īstu ei-ropeisku ēdienu.

Kāpēc, nebūdamā itāliete, rakstījāt grā-matu par itāļu virtuvi? Loģiski būtu bijis ot-rādi — rakstīt itāļiem par krievu ēdienu.

Solvita, dārgā, jūs taču zināt, ka krievi neprot ne gatavot, ne ēst. Par ko gan es būtu varējusi rakstīt?

27 savas dzīves gadus es nodzīvoju pie padomju varas. Zināt, kur mēs tajos laikos vislabāk ēdām? Pie jums Rīgā. Piemēram, putukrējumu bērnībā nekur citur man pirms tam nebija izdevies nogaršot.

Jūsu grāmatai priekšvārdu uzrakstījis Umberto Eko. Jūs savukārt jau 25 gadus vi-ņa darbus tulkojat krievu valodā. Vai esat draugi?

Esmu iztulkojusi sešus Eko romānus un sešas viņa grāmatas, kas nav romāni. Mēs esam labās attiecībās, esam kopā ceļojuši, piemēram, uz Tartu, bet tas nenozīmē būt tu-vam draugam. Viņš ir ļoti slavens, un īsti tuvi draugi viņam ir tikai kādi trīs četri cilvēki.

Reizēm esam apsprieduši literārus jautā-jumus. Taču viņš intervijās ir teicis nepatiesī-bu — ka esot devis Jeļenai padomus, kā pār-tulkot vienu vai otru domu. Ko viņš man va-rētu pateikt? Viņš taču krieviski neprot. Visā mūsu pazišanās laikā es dažas reizes esmu lūgusi precizēt kādas vietas grāmatās — kā tieši viņš domājis? Parastā atbilde ir bijusi: neatceros, paskatīšos. Un visbiežāk aizmirs-a paskatīties. Savu grāmatu pati viņam nede-vu. Tas šķita netaktiski. Bet mans itāļu izde-vējs, kas ar Eko ir labās attiecībās, lūdza, lai viņš tai uzraksta *blurb* — recenziju rindko-pas garumā uz pēdējā vāka.

Pēkšņi Eko zvana, un es jau uztraucos, jo viņš man ir zvanijis vien kādas 20 reizes. ▶

FOTO NO PERSONĪGĀ ARHĪVA

KĀ PIE BIKTS. «Citas jomās var pamelot, bet ar ēdienu nedrīkst mānīties, tas ir kā baznīcā melot.» Jelena saka par zirgu gaļas skandālu

JELENA KOSTJUKOVIČA

Isā versija

- ▶ Dzimusi 1958.gadā Kijevā
- ▶ Literatūrzinātniece, esejiste, itāļu autoru tulkotāja krievu valodā
- ▶ Rakstnieka un gleznotāja Leonīda Volinska mazmeita, jau bērnībā iepazinusi Kijevas un Maskavas mākslas un literārās aprindas, īpaša ietekme krievu rakstniekam Viktoram Nekrasovam
- ▶ Beigusi Lomonosova Maskavas Valsts universitātes Filoloģijas fakultātes itāļu valodas nodaļu
- ▶ 80.gadu vidū emigrē uz Itāliju
- ▶ 1988.gadā iztulko krievu valodā Umberto Eko Rozes vārdu. Šis tulkojums J.Kostjukoviču padara slavenu. Kopš tā laika grāmata piedzīvojuši vēl desmit papildu tirāžas. Iztulkojusi vairāk nekā 10 Eko grāmatu
- ▶ 1989.-2008.g. Pasniedz krievu literatūru un tulkošanas mākslu Trento, Triestes, Milānas universitātē
- ▶ 2006.gadā saraksta grāmatu *Kāpēc itāļiem patīk runāt par ēdienu (Milano, Sperling&Kupfer)*. Grāmata saņēmusi literārās balvas un izdota 13 valstīs (ASV, Lielbritānijā, Polijā, Austrālijā, Korejā, Krievijā u.c.)
- ▶ Divreiz precējusies un šķīrusies
- ▶ Divi bērni

«Pie manis ir tava grāmata. Gribi priekšvārdu?» Protams, gribu! Vai nu viņš nesa-prata, ka izdevējs lūdž tikai *blurb*, vai pats izdomāja — nezinu. Bet tā nu tas notika.

Tajā priekšvārdā gan Eko runā tikai pats par sevi. Par jums un grāmatu — vien daži teikumi.

Protams, viņš taču vienmēr raksta pats par sevi. Manu grāmatu viņš nebija lasījis un pat nedomāja lasīt. To es lieliski sapratu. Taču sapratu arī — viņa vārds man palīdzēs. Tā nu sēdēju klusu, lai mans izdevējs ar Eko pats tiek galā.

Eko mēģina formulēt atbildi uz jautājumu — kas ir gardēdis? Jūs zināt, kas ir gardēdis?

Es nezinu! Un tiešām tāda neesmu. Mana attieksme pret ēdienu šajā grāmatā nav kā gardēdei — es nemeklēju baudu no ēdiena, meklēju kultūras skaidrojumus, kulināro kodu un atbildi uz jautājumu — kāpēc cilvēki, pateicoties ēdienam, ir laimīgi?

Kāpēc itāļi ir laimīgi?

Ēdiens ir draudzība un demokrātija. Būt kopā, stāstīt interesantus stāstus. Var runāt par politiku, mākslu, bet, ja sarunai pavediens pazūd, vienmēr būs ko teikt par pastas mērci vai kalmāriem. Tikai ēdiens ir tēma, par ko ilgi un kvalificēti var sarunāties universitātes profesors un apkopēja, nejtūtot savas klases ierobežojumu. Profesors vienīgi vairāk naudas iztērēs, lai ēstu to ēdienu, ko ēd zemnieki. Piemēram, āboli ar tārpiem mūsdienās Itālijā maksā daudz dārgāk nekā āboli bez tārpiem.

Tā, kā ēdiens nosaka Itālijas stilu, neviena cita nozare to nedara — ne literatūra, ne māksla.

Izstāstīšu epizodi. Braucu tramvajā Sēž vecmāmiņa — frizūra, manikīrs, smalkas kurpītes, kā jau viņas visas pie mums Itālijā. Iezvanās telefons. Saprotams, zvana kāds no mazbērniem. Vecmāmiņa jautā: ko vēlies, lai tev pagatavoju vakariņās? Varbūt zivi Ligūrijas gaumē? Un, ziniēt, tālāk smalki aiziet visa recepte. Ko dara pārējie tramvajā? Pārstāj sarunāties un klausās. Pavisam sveša sieviete iejaucas sarunā — vai olīvas jūs arī liekat klāt? Vecmāmiņa atbild: nē, mūsu ģimenē šajā ēdienā olīvas neviens neēd. Tā viss tramvajs draudzīgi kopā apspriežas.

Dzīvojot tik ilgi šajā zemē, arī pati šajā ziņā esat kļuvusi par itālieti?

Itālijā ir populārs šāds stāsts: Otrā pasaules kara beigās, atbrīvojot valsti no fašisma, amerikāņu karavīri ieiet mazā pilsētīnā. Itāļi priecīgi, labi uzņem. Par spīti trūkumam, pilsētas slavenākā restorāna *Papagallo* šefpavārs pagatavojis armijas vadībai vakariņas — pastu un zivis. Prasa, ko viņi vēlas dzert. Kakao, — atbild amerikāņi. Pavāra seja parādās šausmu izteiksmē. Amerikāņi saprot, ka kaut ko nepareizi izdarījuši, atvainojas un saka: nekas, mēs atnesīsim paši savu kolu.

Pavāram neiespējami skatīties, kā viņa gatavotās vakariņas sabojā muļķi ar kolu. Viņš norauj priekšautu un aizskrien.

Man vajadzētu būt demokrātiskākai, jo daļu dzīves esmu nodzīvojusi Padomju Savienībā. Tomēr vairs nespēju.

Kad man atbrauc viesi, kas nav itāļi, un kāds no viņiem pie pusdienām, kad leju vīnu, prasa: vai tev konjaka nav? — es strikti atbildu: nē, tagad man konjaka nav. Konjaks būs vakarā. Pie pusdienām konjaku vai degvīnu es jums nepasniegšu. Esmu divas stundas stāvējusi pie plīts un negribu skatīties, kā manis gatavotais ēdiens tiek sabojāts ar vodu vai konjaku.

Mani pārsteidza kāda epizode jūsu grāmatā. Sanāk, ka jau zīdaiņi tiek baroti ar parmezānu. Mātes piena vietā.

Nu, visi tā dara, tas ir tik tipiski. Itālijā neviens nevāra auzu pārslu tumi. Mans pirmais bērns bija ļoti tievīnš, nepieņēmas svarā. Kad viņam bija 3,5 mēneši, ārste teica — tagad pāriesim uz *pappa sala-da*. Novārītiem spinātiem pierīvē parmezānu, pielej olīveļļu, visu sakuļ, knupim izdur drusku lielāku caurumu un ar to maisījumu baro zīdaiņi.

Mans Leo kā putekļsūcējs pudelīti vienā mirklī izrāva tukšu. Aizvēra acis un trīs stundas nogulēja. Otrs maisījums, ko arī dod zīdaiņiem, ir *pappa dolce* — tas ir piens ar speciāliem cepumiem.

Teicāt, ka bērnībā gandrīz katru vasaru kopā ar vecvecākiem pavadījāt Rakstnieku namā Dubultos. Tātad nākat no literārās vides?

Mans vectēvs līdz karam bija mākslinieks. Pēc kara viņš rakstīja arī grāmatas. Viņa īstais vārds ir Leonīds Rabinovičs, bet kā rakstnieks viņš zināms ar pseidonīmu Volinskis.

Jā, mēs vasarās braucām uz Jūrmalu. Latvija mums, maskaviešiem, bija Eiropas simbols. Taču Latvijā bijām ļoti idiotiskā

situācijā. Jūsu izpratnē krievi bija okupanti, iekarotājvalsts pārstāvji. Tas, ka šo krievu vidū daudzi bija garīgā opozīcijā komunistiskajai varai, latviešus neinteresēja, viņi par to negribēja domāt.

Manas dzimtas vēsture ir sarežģīta. Kad Itālijā ārsts vaicāja, kādā vecumā manā dzimtā miruši priekšteči, atbildēju, ka nezinu, cik ilgi viņi būtu nodzīvojuši, ja būtu miruši savā nāvē. 1937.gadā Staļins viņus nošāva, lielāko daļu. Man tikpat kā nav radnieku. Vienīgi vectēvam laimējās.

Kā ar tādu ģimenes vēsturi tikāt līdz itāļu valodas studijām Maskavas universitātē?

Sākumā dzīvojām Kijevā, tad pārcēlāmies uz Maskavu. Ģimenes apstākļu dēļ dzīvoju pie vectēva un vecāmmamas, viņi mani uzaudzināja kā savu meitu. Es viņus mīlēju un viņu vērtības pārņēmu. Vectēvs ļoti vēlējās, lai rakstu. Viņš strādāja Tagankas teātrī, bet agri nomira. Kad sāku studēt, viņš jau bija miris. Itāļu valoda gadījās pilnīgi nejausi. Liktenis. Tas atrod cilvēkus.

Pierakstījos uz norvēģu valodu, bet mani no tās grupas izdzina, neko nepaskaidrojot. Pēc tam uzzināju, ka visus norvēģu valodu studējošos vervēja KGB par spiegiem uz Norvēģiju. Taču man neviens neko pat neprasīja. Varbūt būtu gribējusi sadarboties? Stāvēju fakultātes gaitenī un raudāju. Garām gāja itāļu grupas vadītāja, viņa mani pazina un jautāja, kāpēc raudu. Vai negribu mācīties itāļu valodu? Esot brīva vieta.

Uz Itāliju par spiegiem nevertēja?

Nē. Cits reģions. Tā sākās mana laime. Darbs, mīlestība, grāmatas. Iemilējos, apprecējos, dzemdēju divus lieliskus bērnus. Arī mans vīrs bija no filologu pasaules. Tagad esam šķirušies, bet kopā nodzīvojam laimīgus 22 gadus.

Un tas viss tikai tāpēc, ka mani laikā izdzina no norvēģu grupas.

80.gadu vidū, tiklīdz pirmoreiz radās iespēja, aizbraucu uz Itāliju un sapratu, ka atpakaļ nebraukšu.

Kā tūriste aizbraucāt un palikāt?

Nē, man bija kontrakts. Aizbraucu pasniegt krievu valodu Milānas universitātē. Tas vēl bija laiks, kad nebija beigusies tendence palīdzēt padomju disidentiem. Es nebiju disidente, taču tolaik Rietumu universitātes labprāt ņēma darbā krievu intelektuāļus, tikai pēc 1991.gada kļuva ļoti grūti atrast darbu. Tolaik viņiem vēl bija maz kvalificētu krievu kultūras un literatūras pasniedzēju. Piemēram, Itālijā krievu valodu pasniedza krievietes, kas ar itāļiem bija iepazinušās un apprecējušās, kad viņi Toljati pilsētā palīdzēja attīstīt žiguļu rūpniecību. Bijušās pavāres universitātes mācīja krievu valodu.

Cik bieži tagad braucat uz Krieviju?

Tikai darba darīšanās. No mana universitātes kursa Krievijā nav palicis gan drīz neviens. Mums visi tagad ir 55 gadi, un viens ir Oksfordā, viens Bērklījā, trīs Sorbonnā, četri pieci Izraēlā.

Maskavā, protams, ir arī citi draugi, bet es viņus labāk aicinu pie sevis. Mana mamma ilgi nodzīvoja Ņujorkā, tad atgriezās Maskavā, bet tagad ar savu vīru pārceļas uz

FOTO NO PERSONĀGĀ ARHIVĀ

PADARĪJA SLAVENU. Kostjukoviča ir iztulkojusi vairāk nekā 10 Umberto Eko grāmatu, savukārt viņas pašas grāmatai Eko rakstījis priekšvārdu. Fotografija — abi kopā 80.gadu beigās

ĀBOLI AR TĀRPIEM MŪSDIENĀS ITĀLIJĀ MAKSĀ DAUDZ DĀRGĀK NEKĀ ĀBOLI BEZ TĀRPIEM

Bulgāriju. Tur ir silts un nav trokšņa. Viņiem jau ir astoņdesmit, un mums, bērniem, būs vieglāk un patīkamāk viņus aprūpēt, ja viņi dzīvos Bulgārijā.

Maskava ir smaga pilsēta. Kultūrās cilvēks to nevar izturēt.

Itālijā pats bagātākais cilvēks, futbola klubu īpašnieks Masimo Morati brauc ar velosipēdu. Pati redzēju, kā viņš Ligūrījā ar divriteni atbrauc uz restorānu, piesien ar striķi velosipēdu pie koka un aiziet vakariņās.

Toties cits futbola klubu īpašnieks Romāns Abramovičs savu jahtu Venēcijā novieto *Canal Grande* starp Svētā Marka baziliku un Arsenalu. Tieši vidū. Man vairāk patīk, kā uzvedas Morati, nevis Abramovičs, tāpēc negribu braukt uz Krieviju.

Vai ekonomisko krīzi Itālijā izjūtat?

Protams. Pārstāju strādāt universitātē, jo man par trešdaļu samazināja algu. Sānāktu piemaksāt, ja es būtu palikusī. Pie-

maksāt tādā nozīmē, ka būtu spiesta atteikties no ārzemju braucieniem — lekcijām un konferencēm, kas manī interesē un kur var arī nopelnīt. Agrāk varēju no universitātes bibliotēkas izrakstīt daudzas grāmatas. Tās grāmatas man ir vajadzīgas, bet nu jau par savu naudu pārku. Domāju, ka atteikšos arī no aspirantiem, ko patlaban vadu. Darba humanitāro specialitāšu absolventiem nav, daudzi kļūst par mēdžeriem un pārdevējiem. Lai viņi tirgo flizes bez manis.

Ko dara jūsu bērni? Vai sarunājaties ar viņiem krieviski?

Leo nupat sācis mākslas zinātņu studijas Boloņas universitātē. Būs bezdarbnieks. Es gribētu, lai viņš strādā muzejā. Muzeju darbs man šķiet ļoti interesants, radošs un nodēris cilvēkiem. Ja dēlam tas izdotos, es būtu ļoti priecīga. Muzeji ir tik interesanti. Tagad, esot Rīgā, ļoti gribu paspēt aiziet uz Okupācijas muzeju.

Meita Margarita mācas Tehniskajā licejā.

Kad abi bija mazi, daudz strādāju, lai viņi runātu krieviski. Līdz skolai pat bērnu dārzā nelaidu, lai nezaudē valodu. Neesmu Krievijas patriote. Taču daudz cilvēku krievu valodā runā, daudz labas literatūras tajā sarakstīts, tāpēc to ir svarīgi zināt.

Ar dēlu joprojām runājam krieviski, lai gan jūtu, cik ātri valoda zūd tagad, kad viņš vairs ikdienā nedzīvo kopā ar mani.

Meita ir sarežģītajā pubertātes vecumā, ar viņu jebkurā valodā patlaban grūti sarunāties.

Zināt, kas ir savādi? Viņi abi grib braukt prom no Itālijas, tāpat kā savulaik es no Padomju Savienības. Kad es ieradus Itālijā, man bija 27 gadi. Es acumirkli šajā zemē iemilējos. Skaista, priecīga zeme, garšīgs ēdiens. Man beidzās depresija. Tagad mana meita sapņo par Austrāliju. Dēls vēlas dzīvot Parīzē. ♦